

DAGVLINDERFICHE BRUIN ZANDOOGJE

Sandra Casier & Jurgen Couckuyt

Het bruin zandoogje is niet de meest kleurrijke van onze dagvlinders, maar kan wel bogen op een zeer lange vliegtijd (fig. 1) en blijft vaak nog actief bij bewolkt, regenachtig weer op een wisselvallige dag. Eigenlijk houdt deze soort helemaal niet van te droog en te warm weer. Om dergelijke (aanhoudende) omstandigheden te ontwijken last het bruin zandoogje al eens een “zomerdiapauze” in.

UITERLIJKE KENMERKEN

Het bruin zandoogje is een middelgrote vlinder. Het ♀ is wel wat groter dan het ♂. Deze is bijna egaal bruin, met een zwarte oogvlek op de voorvleugel (vvl) en een donkere brede geurstreep (foto 1).

Het ♀ vertoont meer kleurvariatie door een oranje veld op de vvl en een apicale zwarte oogvlek met in het midden daarvan één witte kern (foto 2).

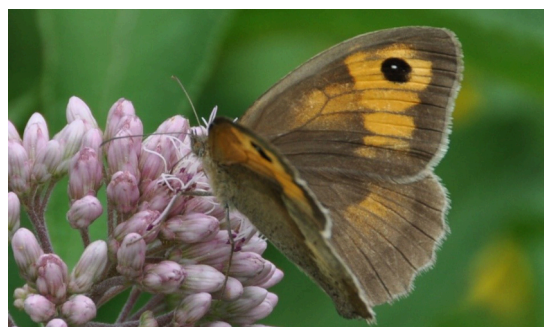

Foto 2: ♀ bruin zandoogje met 1 witte kern in de zwarte oogvlek. © Ortwin Hoffmann

Soms komen ook bruine zandoogjes voor met 2 witte kernen (foto 3) waardoor het dikwijls wordt verward met het oranje zandoogje.

De onderkant (OK) van de achtervleugel (avl) is bij het ♀ veel duidelijker afgetekend dan bij het ♂ en vertoont enkele scherper afgelijnde bruintinten (foto 3).

Foto 3: OK van het ♀ bruin zandoogje. © Ortwin Hoffmann

De zwarte stippen op de OK van de avl kunnen variëren in aantal en in grootte. Het kunnen er nul zijn, maar net zo goed één of twee of zelfs vijf (foto 4).

Foto 4: Ok van het ♂ bruin zandoogje met twee zwarte stippen. © Frank Cornelis

FENOLOGIE

In onze contreien heeft het bruin zandoogje slechts 1 generatie per jaar. Het imago is te zien vanaf juni tot eind augustus, met meestal een piek in juli (fig. 1).

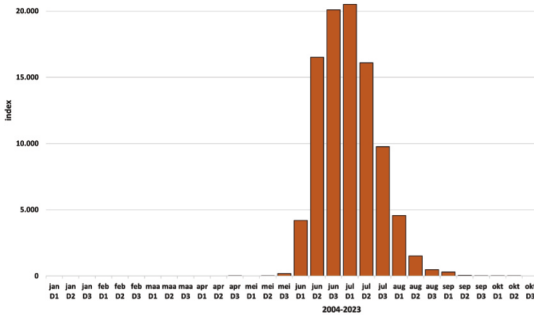

Fig. 1: Fenologie bruin zandoogje (PDDDS gebied). © VVE WG Dagvlinders

WAARDPLANT EN BIOTOOP

De rupsen leven van verschillende grassoorten, zoals gewoon struisgras (op vrij arme grond), grote vossenstaart, kropaar, ... (matig rijke grond), gevinde kortsteel (kalkrijke grond). De rups kan indien nodig ook vlot overschakelen van de ene waardplant naar de andere (Blab J. et al. 1989).

Het bruin zandoogje vertoeft graag in grazige vegetaties en is voornamelijk aan te treffen in bloemrijke graslanden, bermen en langs boszomen (foto 5).

Foto 5: biotoop bruin zandoogje, Kruibeke. © Frank Cornelis

Onderzoek in Duitsland (Reinhardt et al. 2017) beschrijft het bruin zandoogje als een naarstige bloembezoeker, die van wel 133 verschillende nectarplanten gebruik maakt. Voorkeur gaat daarbij uit naar planten met violet/blauwe bloemen (40,6 %) en geel/oranje bloemen (30,1 %). In onze contreien zien we het bruin zandoogje vooral nectar slurpen op distelsoorten, beemdkroon, knooppkruid, braam, marjolein, koninginnenkruid, jacobskruiskruid, heeblaadjes ... Dus ook hier planten met paars/blauwe en gele bloemen!

VOORPLANTING EN ANDERE STADIA

Na het ontpoppen gaat het ♂ al snel actief op zoek naar een ♀ om mee te paren. Na de paring gaat het ♀ nog niet meteen over tot het leggen van eitjes. Haar eitjes zijn nog niet ontwikkeld en daarom is haar eerste prioriteit zoveel mogelijk nectar snoepen (Bink 1992). Na een dag of zeven is het ♀ zover. De wijze waarop ze haar eitjes afzet, getuigt van een groot aanpassingsvermogen. Waar de vegetatie relatief kort is (bijv. omdat het pas gemaaid is), plakt ze een eitje op een grasspriet. Maar boven eerder hoge vegetatie, en waar de waardplant ruimschoots aanwezig is, dropt ze haar eitjes gewoon naar believen (Maes et al. 1999) (foto 6).

Foto 6: eitje bruin zandoogje, Moortels/Lokeren. © Jurgen Couckuyt

De rupsen (foto 7) nemen ruimschoots de tijd, nl. 8 maanden, om uit te groeien vooraleer te verpoppen (Bink 1992). Tijdens winterdagen met niet te lage temperaturen eten ze gewoon door en dit vooral 's nachts.

Foto 7: rups bruin zandoogje, Eenbes/Lokeren. © Daan Van Eenaeme

De vlinders komen niet allemaal tegelijkertijd uit de pop, maar gespreid over de hele zomer (Blab J. et al. 1989). Dat is een overlevingsstrategie die, net als de zomerdiapauze, de overlevingskansen van deze soort verhoogt bij bijvoorbeeld ongunstige weersomstandigheden en een laag voedselaanbod.

TRENDS MONITORING EN MAATREGELLEN

Op de Rode Lijst voor Vlaanderen (Maes et al. 2021) wordt de soort momenteel vermeld als niet in gevaar (LC). Tijdens 29 jaar dagvlindermonitoring in Vlaanderen (Maes et al. 2020) kwam het bruin zandoogje als winnaar uit de bus met het hoogste aantal getelde individuen, nl. 37.000. Dit klinkt indrukwekkend, maar toch vertoont deze soort, net als andere (grasland)vinders, een (licht) dalende trend voor gans Vlaanderen. Sinds 2012 zien we echter weer een positieve evolutie voor deze soort (fig.2).

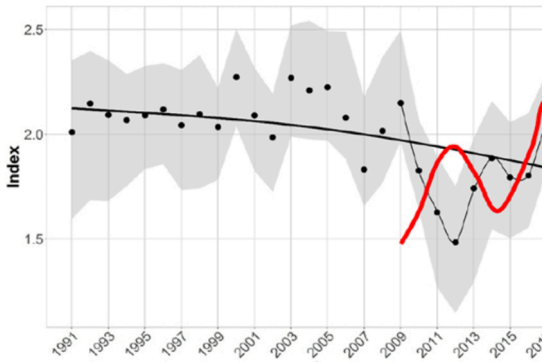

Fig.2: Vergelijking bruin zandoogje (2009-2019) met de algemene trend uit het tuinmeetnet VVE WG Dagvlinders (rode lijn) en de trend uit 29 jaar dagvlindermonitoring in Vlaanderen (zwarte lijn). © Maes et al. 2020.

A.d.h.v. het tuinmeetnet van de VVE WG Dagvlinders beschikken we ondertussen over 7 jaar (2017-2023) gedetailleerde data over het voorkomen van dagvlinders in tuinen in dit deel van Vlaanderen. De eerste publicatie (Couckuyt 2022) over dit tuinmeetnet toont voor het bruin zandoogje eveneens de positieve trend aan (2009-2019) (fig. 2, rode lijn) die eveneens in Maes et al. 2020 te zien is. De algemene trend lijkt de laatste jaren echter te stabiliseren (2017-2023) (fig. 3, rode lijn). Afwachten wat de data van de komende jaren ons zullen vertellen over hoe het dit zandoogje verder vergaat...

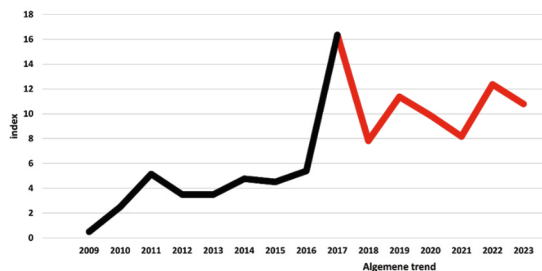

Fig. 3: Algemene trend bruin zandoogje Tuinmeetnet VVE WG Dagvlinders (2009-2023). © VVE WG Dagvlinders

Onderstaande grafiek (fig.4) laat zien dat de aantallen bruin zandoogje over het algemeen het hoogst zijn in tuinen gelegen in een agrarische omgeving (geel) waar de soort stabiel blijft. Globaal komt het minder voor in tuinen gelegen in een bebouwde (rood) en tuinen in een bosrijke (groen) omgeving.

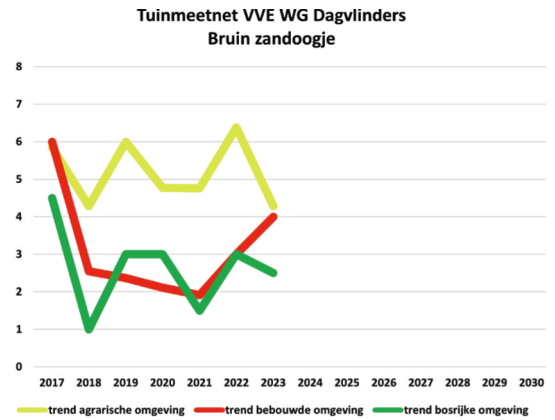

Fig. 4: Trend bruin zandoogje Tuinmeetnet VVE WG Dagvlinders in tuinen met diverse omgevingstypes (2017-2023). © VVE WG Dagvlinders

Hoe kunnen we de overlevingskansen van deze interessante soort verhogen? Aan gras is er geen gebrek in ons landschap, maar zowel het aanbod nectar als het beheer spelen hier een cruciale rol. Gefaseerd maai-beheer, al dan niet in de vorm van sinusbeheer (Couckuyt 2016, 2019), is de beste beheermethode voor bloemrijke graslanden en bermen. Daar dit zandoogje als rups overwintert, verhogen niet gemaaide delen grasland de overlevingskansen. Een continue aanbod aan verschillende nectarplanten is eveneens van groot belang voor de ontwikkeling van de eitjes bij het ♀, voor het zoeken naar een partner, ... Daarnaast zijn hagen en houtkanten met ruigtes belangrijk als oriëntatiepunten in het landschap, als plek om op te warmen en nectar te verzamelen (Blab J. et al. 1989).

Door je tuin vlindervriendelijk in te richten heb je veel kans om het bruin zandoogje al drinkend op de bloemen te spotten. Wil je weten hoe dagvlinders het in jouw tuin en omgeving doen? Schrijf je dan in voor het **tuinmeetnet van de VVE WG Dagvlinders** door een mailtje te sturen naar vewwgdayvlinders@telenet.be (meer info op de volgende pagina).

REFERENTIES

Bink F.A. 1992. *Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa.* _ Schuyt & Co., Haarlem, 512 pp.

Blab J., Ruckstuhl T., Esche T. & Holzberger R. Bewerkt door Jan van der Made. 1989. *Actie voor vlinders. Zo kunnen we ze redden.* _ Uitgeverij M&P b.v., Weert.

Couckuyt J. 2016. *Sinusbeheer: maaibeheer op maat.* — *Vakblad Natuur Bos Landschap*, december 2016: 14-17.

Couckuyt J. 2019. *Sinus management, grassland mowing in an agricultural environment: how to improve and adapt the management in favour of butterflies and insects?* — *Phegea* 47(31): 111-120

Couckuyt J. 2022. *Is een 'regionaal' tuinmeetnet representatief om de huidige trend van dagvlinders in Vlaanderen weer te geven? Deel I (2017-2021)*_Phegea 50(4): 124-141.

Maes D, Herremans M, Vantieghem P, Veraghtert W, Jacobs I, Fajgenblat M & Van Dyck H (2021) *IUCN Rode Lijst van de dagvlinders in Vlaanderen 2021* Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2021 (10). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. <https://doi.org/doi.org/10.21436/inbor.34052968>.

Maes D., Piesschaert, F, T'jollyn F & Van Dyck H (2020). *Dagvlindermonitoring in Vlaanderen 1991-2019*. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (25). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Maes D. & Van Dyck H., 1999, *Dagvlinders in Vlaanderen - Ecologie, verspreiding en behoud*. Stichting Leefmilieu/Antwerpen i.s.m. Instituut voor Natuurbehoud en Vlaamse Vlinderwerkgroep/Brussel.

www.phegea.org/Dagvlinders/Tuinmeetnet-net_GardenNetwork_5y.html